

БАЗИС ПОСТАВКИ FCA «ФРАНКО ПЕРЕВІЗНИК» ІНКОТЕРМС 2020 ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ТОРГОВОМУ ОБОРОТІ

THE BASIS OF DELIVERY FCA "FREE CARRIER" INCOTERMS 2020 AND ITS APPLICATION IN INTERNATIONAL TRADE

Пашковська Л.І., к. ю. н.,
доцент кафедри морського та митного права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Інкотермс 2020 вступив в силу 1 січня 2020 р. З набуттям чинності цих правил сторони можуть їх використовувати у своїй практиці, тому вельми актуально проаналізувати зміни, які відбулися в новій редакції Інкотермс 2020 у порівнянні з Інкотермс 2010, зокрема щодо базису поставки FCA.

В статті аналізується базисна умова поставки FCA Інкотермс 2020. Проаналізовано визначення умов поставки FCA «франко перевізник», обов'язки продавця та покупця, розподіл ризиків і відповідальності, повідомлення щодо поставки, переваги і недоліки застосування правила. Автор наводить рішення судової практики щодо використання правил Інкотермс.

Правила FCA Інкотермс 2020 передбачають два можливих місця поставки товару: перший варіант – це місце, яке належить продавцю, другий варіант – це місце, яке не належить продавцю. Аналізується яким чином вибір місця поставки за умовами FCA впливає на зобов'язання щодо завантаження й розвантаження товару в даному місці.

Правила FCA Інкотермс 2020 передбачають, що покупець самостійно укладає договір транспортування на перевезення товару. Але на прохання покупця угоду за рахунок та на ризик покупця може укласти і продавець. В статті аналізується та наводиться рішення судової практики щодо питання хто саме сплачує транспортні послуги – покупець чи продавець.

В статті проводиться дослідження можливості використання Правила FCA Інкотермс 2020 до контейнерних перевезень та надаються висновки щодо переваг та недоліків використання Правила FCA до контейнерних перевезень.

Аналізується нововведення Правила FCA Інкотермс 2020 щодо покладення на покупця нового зобов'язання, якщо це буде узгоджено в контракті, щодо інструктування свого перевізника щодо видачі бортового коносаменту з позначкою «на борту» продавцю, після відвантаження товару на борт судна.

Ключові слова: Інкотермс 2020, FCA, поставка за міжнародними правилами.

Incoterms 2020 came into force on January 1, 2020. With the entry into force of these rules, the parties can use them in their practice, so it is very important to analyze the changes in the new version of Incoterms 2020 compared to Incoterms 2010, in particular the FCA supply base.

The article analyzes the basic terms of delivery of FCA Incoterms 2020. Analyzes the definition of terms of delivery of FCA "free carrier", the responsibilities of the seller and buyer, the distribution of risks and responsibilities, notification of delivery, advantages and disadvantages of the rule. The author cites case law on the use of Incoterms rules.

FCA Incoterms 2020 rules provide for two possible places of delivery of goods: the first option is a place that belongs to the seller, the second option is a place that does not belong to the seller. It analyzes how the choice of place of delivery under the terms of the FCA affects the obligation to load and unload the goods at that place.

FCA Incoterms 2020 rules stipulate that the buyer independently enters into a contract of carriage for the carriage of goods. But at the request of the buyer, the seller may enter into an agreement at the expense and risk of the buyer. The article analyzes and provides a decision of case law on the question of who exactly pays for transport services – the buyer or seller.

The article examines the possibility of using the FCA Incoterms 2020 Rule for container shipments and provides conclusions on the advantages and disadvantages of using the FCA Rule for container shipments.

The innovation of the FCA Incoterms 2020 Rule on imposing a new obligation on the buyer, if agreed in the contract, on instructing its carrier to issue a bill of lading marked «on board» to the seller, after shipment to the vessel, is analysed.

Key words: Incoterms 2020, FCA, delivery according to international rules.

Визначення умов поставки FCA «франко перевізник». Умови поставки FCA Інкотермс 2020 року – це торговий термін міжнародних правил Інкотермс 2020 року, розшифровується «Free Carrier» named place, перекладається «Франко перевізник» вказана назва місця – означає, що продавець вважається таким, що виконав свої зобов'язання з постачання тоді, коли товар випущений в митному режимі експорту, завантажений на транспортний засіб перевізника, що був зазначений покупцем у вказаному місці.

Умови поставки FCA Інкотермс 2010 і FCA Інкотермс 2020 по своїм змістом в основному ідентичні. Умови поставки FCA найбільш часто застосовується правило Інкотермс в світовій торгівлі, майже 40% контрактів по всьому світу здійснюються на основі цього правила.

Термін «Free Carrier» («Франко перевізник» або дослівно «Вільний перевізник») означає поставку продавцем товару в зазначеному місці перевізнику, якого вказав покупець. Під словом «Перевізник» розуміється будь-яка особа, яка на підставі договору перевезення зобов'язується здійснити або забезпечити здійснення перевезення товару залізницею, автомобільним, повітряним, морським і внутрішнім водним транспортом або ком-

бінацією цих видів транспорту. Якщо покупець призначає іншу особу, ніж перевізник, прийняти товар, то продавець вважається таким, що виконав свої зобов'язання щодо поставки товару з моменту його передачі такій особі. Також покупець може самостійно, власним транспортом здійснити доставку товару, без укладення договору перевезення. Базис поставки FCA може бути використаний під час перевезення будь-яким видом транспорту, включаючи змішані перевезення.

Базисні умови поставки FCA Інкотермс 2020 не вказують ціну за товар і спосіб оплати (передоплата, часткова передоплата, післяплата або після подання документів до банку по акредитиву), не визначають, коли повинна бути проведена оплата (до відвантаження, відразу після відвантаження, через місяць після відвантаження або ще як небудь), не регламентують перехід права власності на товар або наслідки порушення договору. Ціна і перехід права власності повинні бути визначені в умовах договору купівлі-продажу [4].

Обов'язки сторін за умовами поставки FCA. Умови поставки FCA Інкотермс 2020 покладають на продавця обов'язки щодо виконання експортних митних формальностей для вивезення товару з оплатою експортних мит

і інших зборів та завантаження товару на транспорт в узгодженому місці відправки. Митні формальності щодо ввезення товару, сплата імпорного мита або виконання інших імпорних митних процедур при ввезенні в країну покупця є обов'язком покупця. При намірі сторін покласти на продавця витрати з доставки товару до покупця доцільно використовувати правило СРТ Інкотермс 2020.

Правила FCA Інкотермс 2020 передбачають два можливих місця поставки товару:

Перший варіант – це місце, яке належить продавцю (наприклад, його склад, магазин, завод). Відвантаження вважається завершеним, коли товар фізично завантажений на транспортний засіб покупця або переданий перевізнику, призначеному покупцем.

Другий варіант стосується місця, яке не належить продавцю (наприклад, ж/д термінал, морський порт, аеропорт). У такому випадку вважається, що відвантаження відбулася після того, як товари були передані перевізнику з транспортного засобу продавця, що доставляє товар на місце відвантаження. Слід зазначити, що вивантаження товарів з транспорту продавця не входить в його обов'язки.

Продавець зобов'язаний надати покупцеві будь-яку інформацію, пов'язану з вимогами безпеки при транспортуванні товару, а покупець повинен забезпечити здійснення перевезення товару власним транспортом або перевізником за договором за свій рахунок із зазначеного місця відвантаження.

Якщо покупець дав вказівку своєму перевізнику видати транспортний документ продавцеві, наприклад, коносамент з відміткою «на борту», то перевізник повинен надати оригінал транспортних документів продавцю.

Розподіл ризиків і відповідальності за умовами FCA. Вибір місця поставки за умовами FCA впливає на зобов'язання щодо завантаження й розвантаження товару в даному місці. Якщо відвантаження здійснюється в приміщенні продавця або в іншому погодженому місці, то продавець несе відповідальність за навантаження товару. Рекомендується найбільш чітко визначити пункт місця поставки, тому що ризик втрати або пошкодження товару переходить від продавця до покупця саме в цьому місці.

Правила Інкотермс 2020 поклали на покупця нове зобов'язання, якщо таке буде узгоджено в контракті, покупець повинен проінструктувати свого перевізника щодо видачі бортового коносаменту з позначкою «на борту» продавцю, після відвантаження товару на борт судна.

Але це положення, швидше за все, не буде виконуватися. Відвантаження як і раніше відбувається, коли продавець передає товар перевізнику покупця. Продавець не зобов'язаний фактично здійснювати завантаження товару на борт судна, і якщо щось трапиться з товаром між його доставкою в порт і навантаженням на борт, то покупець буде нести всі ризики втрати або пошкодження товару. Тому продавцю не тільки не буде надано коносамент, а й покупець не отримає експортований товар і відповідно відмовиться від його оплати.

Це нове положення було додано, головним чином, для задоволення потреб продавця в отриманні оплати банківським акредитивом. Це єдине положення в правилах Інкотермс 2020 р. яке вимагає, щоб одна сторона проінструктувала перевізника в передачі транспортного документа, але не дає ніяких гарантій і засобів правового захисту іншій стороні, якщо перевізник не виконає відповідних дій.

Незважаючи на те, що МТП (ІСС) для морських контейнерних перевезень рекомендує замість умови FOB застосовувати базис поставки FCA, на практиці використовують правило FOB. Це пов'язано з тим, що при поставках FCA покупець не хоче брати на себе ризик пошкодження або втрати товару в країні експортера, а брати тільки тоді, коли товар був фактично експортований, тобто після навантаження контейнера на борт судна.

Повідомлення щодо поставки. Відповідно до ст. A10/B10 Інкотермс продавець та покупець мають нада-

вати один одному зазначену в цих статтях інформацію. Ненадання цієї інформації може бути порушенням умов поставки.

Так, сторони уклади договір купівлі-продажу товару на умовах FCA. Пункт поставки: FCA склади Постачальника за адресою: Полтавська область, Семенівський район, с. Худоліївка (Інкотермс 2010). Відповідно до договору продавець зобов'язувався передати товар покупцю в повному об'ємі в певний строк. Але поставка в строк не відбулася і покупець звернувся до суду з вимогою повернути сплачені кошти за товар.

Поставка не відбулася через те, що покупець відповідно до умов поставки FCA не повідомив продавцю наступну інформацію:

а) найменування перевізника чи іншої особи, які призначені протягом достатнього часу для надання продавцю можливості поставити товар;

в) обраний час в межах узгодженого періоду для поставки, коли перевізник чи призначена особа прийматиме товар;

с) вид транспорту, який має використовуватись для перевезення;

д) пункт прийняття поставки в межах названого місця.

Тому суд відмовив у задоволенні позовних вимог покупця. Суд звернув увагу, що зазначені умови передбачають здійснення вказаного повідомлення зі сторони покупця «протягом достатнього часу для надання продавцю можливості поставити товар», тобто виконання відповідного обов'язку покупця має передувати в часі стосовно подальших дій продавця з передачі товару перевізнику [1].

В будь-якому випадку, виконання продавцем свого зобов'язання поставити товар шляхом його передачі перевізнику неможливе до призначення покупцем відповідної особи (перевізника) шляхом укладення з ним договору перевезення та повідомлення продавця про найменування такого перевізника відповідно до ст. ст. B2, B10 умов поставки FCA згідно з Інкотермс 2020.

Базис поставки FCA не покладає на продавця обов'язок надати покупцю повідомлення про готовність товару до відвантаження на відміну від базису поставки EXW (франко – завод), який зобов'язує продавця спочатку повідомити про готовність товару до відвантаження.

Поставка товару від продавця до покупця. Термін FCA означає, що продавець здійснює поставку товару, який пройшов митне очищення для експорту, шляхом передання призначеному покупцем перевізнику у названому місці.

Відповідно до ст. A.4 зазначеного терміну якщо погоджено, то продавець повинен укласти договір (контракт) перевезення на звичайних умовах за рахунок і на ризик покупця.

Статтею A.4 терміну FCA передбачено, що продавець зобов'язаний надати товар перевізнику або іншій особі, призначеній покупцем або обраній продавцем відповідно до ст. A.2 «а», у названому місці у день чи в межах періоду, що узгоджені сторонами для здійснення поставки. Поставка вважається здійсненою:

а) якщо названим місцем поставки є площі продавця: коли товар завантажений на транспортний засіб, наданий перевізником, що призначений покупцем, чи іншою особою, що діє від імені останнього;

б) якщо назване місце перебуває за межами площі продавця: коли товар наданий у розпорядження перевізника чи іншої особи, призначеної покупцем або обраної продавцем відповідно до статті A.2 «а», нерозвантаженим з транспортного засобу продавця.

Почуєць зобов'язаний дати продавцю достатнє повідомлення про назву особи, зазначеної в статті A.4, і, в разі необхідності, визначити вид транспорту, а також дату чи період поставки, і, в разі потреби, пункт у межах місця,

де товар повинен бути доставлений перевізнику або іншій особі, зазначеній покупцем.

Якщо сторони не узгодили конкретного пункту в межах названого місця поставки і наявні декілька придатних для цього пунктів, продавець може вибрати пункт у межах місця поставки, який найбільш задовольняє його цілям.

За відсутності точних вказівок від покупця продавець може поставити товар для перевезення у спосіб, що зумовлюється видом транспорту та/або кількістю та/або характером товару.

За умовами правил Інкотермс 2020 продавець зобов'язаний за власний рахунок надати покупцю звичайні докази поставки товару. Такими доказами поставки товару є: видаткова накладна на товар, що поставляється; сертифікат якості на кожну партію поставки.

Якщо документ, вказаний як доказ поставки, не є транспортним документом, продавець зобов'язаний надати покупцю на прохання, за рахунок і на ризик останнього, всіляке сприяння в одержанні транспортного документу у зв'язку з укладенням договору перевезення (наприклад, оборотного коносаменту, необоротної морської накладної, документу перевезення внутрішнім водним транспортом, повітряної, залізничної чи автотранспортної накладної, або транспортних документів змішаного перевезення).

Щодо укладання договору транспортування в інтересах покупця. Відповідно до ст. В.4 розділу FCA правил Інкотермс 2020 *покупець* зобов'язаний за власний рахунок укласти договір перевезення товару від названого місця, окрім випадків, коли договір перевезення укладено продавцем відповідно до статті А.4 «а». Покупець зобов'язаний прийняти поставку товару, як тільки її здійснено у відповідності зі статтею А.2.

Стаття В.9 розділу FCA правил Інкотермс встановлює обов'язок покупця щодо сплати витрат продавця, понесених останнім під час поставки товару, а саме, покупець повинен оплатити:

- всі витрати, пов'язані з товаром, з моменту здійснення його поставки відповідно до статті А.4;

- будь-які додаткові витрати, що виникли внаслідок невиконання покупцем обов'язку призначити перевізника або іншу особу у відповідності зі статтею А.4 або внаслідок неприйняття особою, призначеною покупцем, товару у своє відання в узгоджений термін, чи внаслідок ненадання покупцем належного повідомлення у відповідності зі статтею В.10, – але за умови, що товар був належним чином індивідуалізований за договором, тобто явно відокремлений або іншим чином визначений як товар, що є предметом цього договору.

Таким чином, якщо продавець уклад договір перевезення в інтересах покупця, то він зобов'язаний сповістити покупця про назву перевізника товару, який поставлявся на умовах FCA.

Крім того, після того як продавець виконає свої зобов'язання щодо доставки та відвантаження товару перевізнику та отримає право на компенсацію витрат щодо укладеного договору перевезення він має обов'язково направити письмово вимогу покупцю щодо компенсації таких витрат. Оскільки статтею 530 ЦК України не визначена форма пред'явлення вимоги кредитором, останній може здійснити своє право як шляхом надіслання платіжної вимоги-доручення, так і шляхом звернення до боржника з листом, телеграмою тощо.

Так, в одній справі сторони умови поставки відповідно до базису поставки FCA (франко-перевізник (...назва місця)). З метою доставки товару покупцю продавець уклад із перевізником (Львівська залізниця) договір перевезення, що підтверджується квитанціями про приймання вантажу. Договір перевезення укладався на прохання покупця за його рахунок і на його ризик. Але покупець не компенсував транспортні витрати продавцю.

Колегія суддів Вишого господарського суду України погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про те, що продавець, укладаючи договір перевезення, діяв у межах, наданих йому договором, чинним законодавством та правилами Інкотермс повноважень та у покупця виникло зобов'язання сплатити транспортні витрати, пов'язані з поставкою товару.

Натомість, у зв'язку з тим, що продавець у суді не надав доказів звернення до покупця щодо необхідності виконання та про строк виконання зобов'язання щодо компенсації транспортних витрат, суди відмовили у задоволенні позову щодо компенсації цих витрат [2]. Така ж позиція викладена у постанові Вишого господарського суду України від 05.10.2010 р. по справі № 18/62 та у постанові від 07.10.2010 р. по справі № 16/63/10.

Як зазначалося відповідно до ст. А.4 зазначеного терміну якщо погоджено, то продавець повинен укласти договір (контракт) перевезення на звичайних умовах за рахунок і на ризик покупця.

Але виникає питання: хто повинен сплачувати вартість за договором перевезення транспортній компанії – покупець чи продавець? Адже саме продавець подає заявку на перевезення або, безпосередньо, укладає договір перевезення, навіть і в інтересах покупця.

Так, у справі між покупцем і продавцем був укладений договір купівлі-продажу паливних пелет у вигляді гранул або брикетів в загальній кількості 8000 тон на умовах EXW, FCA, DAP, DDP, Kozenice, Katowice, Ostrolenka, Skawina (Польща), при цьому продавець поставляє товар, передавши його під відповідальність перевізника або іншої особи, яка організує перевезення.

Одна з партій перевозилася на умовах FCA, де продавець уклад договір-заявку на перевезення, згідно якої перевізник зобов'язувався завантажити по 22,5 тони паливних брикетів в автомобілі і доставити вантаж в м. Хорсенс (Данія). За договором перевезення винагорода перевізника сплачується замовником протягом 2-3 банківських днів з моменту одержання копії рахунка, актів прийому виконаних робіт, CMR та інших документів.

Натомість продавець не сплатив вартість перевезення, мотивуючи тим, що за що сторонами укладено договір-заявку на ризик і за рахунок покупця, яким є покупець і остання зобов'язана проводити розрахунки з перевізником, оскільки в рахунках та вантажно-митних деклараціях, які є додатками до міжнародних товарно-транспортних накладних (CMR), зазначені умови перевезення FCA – м. Луцьк, які згідно із Правилами «Інкотермс-2000» покладають на покупця всі ризики.

Суд апеляційної інстанції та Вищий господарський суд України визнали вищезазначені доводи продавця хибними.

Відповідно до розділу «1» Мета та сфера застосування «Інкотермс-2000» сфера дії «Інкотермс 2000» обмежується питаннями, пов'язаними з правами та обов'язками сторін договору купівлі-продажу відносно поставки товарів; «Інкотермс» поширюється виключно на відносини між продавцями та покупцями в рамках договору купівлі-продажу.

Таким чином апеляційний суд дійшов підставного висновку, що правила «Інкотермс 2000» не регулюють відносини перевезення, тому посилання суду першої інстанції на умови «Інкотермс 2000» як обов'язкові для перевізника – спростовуються самими правилами «Інкотермс 2000» і обставинами справи.

Крім того, укладення договору перевезення на ризик і за рахунок покупця можуть погоджувати лише покупець і продавець товару, а не продавець і перевізник товару. Перевізник не є стороною договору-купівлі-продажу, а покупець не має перед перевізником зобов'язань сплатити послуги перевезення саме безпосередньо перевізнику.

Суд апеляційної інстанції та Вищий господарський суд України зобов'язали продавця – замовника перевезення сплатити перевізнику вартість транспортних послуг [3].

Висновки. Переваги і недоліки застосування правила FCA

Оскільки за умовами поставки FCA продавець зобов'язаний виконати експортне митне оформлення, то покупець повинен надати продавцю дані про транспортний засіб, який буде вивозити товар з країни продавця, будь то автомобільний, залізничний, повітряний або морський транспорт. Продавець повинен знати від покупця найменування і контактні дані перевізника, інформацію про бронювання фрахту, включаючи дані, такі як реєстраційний знак вантажівки, номер вагону, номер рейсу або дані судна, щоб він міг правильно оформити експортну декларацію та інші необхідні транспортні документи.

Після відвантаження експортного товару продавець зазвичай відшкодовує ПДВ. Для обґрунтування повернення ПДВ податкові органи можуть зажадати від продавця документ, що підтверджує експорт (вивезення) товару за кордон. Вперше в базисі FCA Інкотермс 2020 було введено вимогу, згідно з яким, якщо цього вимагає продавець, покупець повинен доручити своєму перевізнику,

видати продавцю транспортний документ з поміткою, що товар був завантажений на транспортний засіб. Це доповнення було введено в основному для отримання продавцем оплати товару через банківський акредитив. В умовах поставки FCA згадується транспортний документ, який підтверджує, що товари були завантажені на транспортний засіб (наприклад, для морського контейнерного перевезення – коносамент з відміткою «на борту»). Також ця транспортна накладна може бути використана продавцем для інших цілей, наприклад для підтвердження факту експорту в податкових органах.

Використання терміну FCA для покупця дає кілька економічних переваг. Дозволяє покупцеві контролювати перевезення товарів, можливо об'єднуючи їх від декількох продавців в одному транспортному засобі (наприклад, повне завантаження вантажного автомобіля або повне завантаження контейнера). Домовлятися про ставки з обраним перевізником, і, отже, мінімізувати свої транспортні витрати.

Основним недоліком застосування базису FCA для покупця, є ризик втрати або пошкодження товару, що починається на самій ранній стадії – в країні продавця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рішення № 917/804/19 від 08.10.2019 Господарського суду Полтавської області.
2. Постанова № 11/98 від 20.03.2012 Вищого господарського суду України.
3. Постанова № 5019/700/12 від 15.11.2012 Вищого господарського суду України.
4. Інкотермс 2020. Публ. МТП № 723. УК. 2019. 392 стор.